

ญาณวิทยาในอิสลาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต

อาจารย์ประจำ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

ญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ (Epistemology) ถือเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่เกี่ยวกับทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้ เช่น ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ ปอเกิดแห่งความรู้ ธรรมชาติและขอบเขตของความรู้ ญาณวิทยาดังกล่าวจะแตกต่างกันตามสำนักของปรัชญา เช่น กลุ่มเหตุผลนิยมถือว่าเหตุผลคือที่มาของความรู้ที่แท้จริง แต่กลุ่มประจักษ์นิยมกลับเชื่อว่าประสบการณ์คือที่มาของความรู้ที่แท้จริง ส่วนอิสลามก็มีคำอธิบายเกี่ยวกับญาณวิทยาที่ต่างไปจากสำนักปรัชญากลุ่มอื่น ๆ

Abstract

This effort aims to study the theory of knowledge which covers sources of knowledge and its classification. The study showed that religiously all kinds of sources of knowledge and its classification is accepted if they are not contradicted with the teaching of Islam

ทฤษฎีความรู้ตามแนวความคิดของตะวันตก

ธาลีส (Thales 624-548 B.C.)

ธาลีสไม่ได้ตั้งกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีความรู้ เขามีทัศนะว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะเข้าถึงความรู้ที่แท้จริง มนุษย์จะบรรลุซึ่งความรู้แตกต่างกัน เพราะมนุษย์จะรับรู้อะไรก็จะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของตนเอง ธาลีสเชื่อว่ามนุษย์จะเป็นเครื่องมือของทุกๆ สิ่ง (บุญมี, 2536)

เฮอรัคลิตัส (Heraclitus 535-475 B.C.)

เฮอรัคลิตัสมีทัศนะว่ารากฐานแห่งความรู้อยู่ที่เหตุผลไม่ใช่ประสาทสัมผัส เหตุผลในทัศนะของเขาหมายถึงเหตุผลที่เกี่ยวกับพระเจ้า ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่พระเจ้าประทานมา (บุญมี, 2536:136) เฮอรัคลิตัสได้แสดงถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ เพราะเขามีทัศนะว่ามนุษย์จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ได้นั้นมนุษย์จะต้องมีเหตุผลที่สมบูรณ์

อริสโตเติล (Aristotle 384: 322 B.C.)

อริสโตเติล มีทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ว่าความรู้จะต้องเป็นเรื่องสากล (Universal) และเป็นปกติธรรมดา ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะและเกิดขึ้นโดยบังเอิญ การได้มาซึ่งความรู้ตามทัศนะของเขานั้นอาศัยแนวทางทางวิทยาศาสตร์และวัตถุที่มองเห็นเป็นสำคัญ จะอาศัยการใคร่ครวญของจิตอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่ต้องอาศัยข้อเท็จจริงตามธรรมชาติและตามแนวทางสังคมด้วย

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon 1561-1626)

เบคอนสนับสนุนกลุ่มประจักษ์นิยม เขามีทัศนะว่าประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสเท่านั้นที่สามารถ

ทำให้เกิดความรู้ และเขายืนยันอีกว่าความรู้ทุกอย่างเกิดจากประสบการณ์ และมนุษย์จะรับรู้ได้โดยผ่านประสบการณ์เท่านั้น

เรอเน เดสการ์ตาส (Rene Descartes : 1596-1650)

เดสการ์ตาส มีทัศนะว่าความรู้มาจากเหตุผล และเป็นเหตุผลที่มาจากสภาพปัญญา (Innate Idea) ตามทัศนะของเขาอะไรก็ตามที่มนุษย์สามารถใช้สภาพปัญญาที่แจ่มชัดในการรับรู้สิ่งเหล่านั้นก็คือความจริงแท้ ความรู้ในทัศนะของเดสการ์ตาสวางอยู่บนพื้นฐานของกิจกรรมและหน้าที่ของจิตโดยได้ มาจากสัญชาตญาณ (intuition) และวิธีอนุมาน (Deduction) (Ali,1994:45)

จอห์น ล็อก (John Locke : 1632-1704)

จอห์น ล็อก เขามีทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ว่า ความรู้จะต้องเกิดหลังประสบการณ์และความรู้จะเกิดขึ้นโดยอาศัยการสัมผัส เมื่อมนุษย์ได้สัมผัสก็จะมีความรู้สึกรู้สึกและความรู้สึกจะทำให้มนุษย์นั้นคิด และความคิดนี้คือแหล่งกำเนิดแห่งความรู้ หากปราศจากการสัมผัสมนุษย์ก็จะไม่คิด เพราะจิตโดยธรรมชาติจะมีสภาพอยู่เฉยๆ (Passive) (บุญมี, 2536)

อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant: 1724-1804)

อิมมานูเอล ค้านท์ เขาเป็นผู้ที่ประนีประนอมความคิดที่ขัดแย้งระหว่างกลุ่มจิตนิยมและวัตถุนิยม กลุ่มจิตนิยมได้ให้ความสำคัญต่อจิตเพราะกลุ่มนี้ถือว่าจิตคือแหล่งของความรู้ ในขณะที่กลุ่มวัตถุนิยมมีทัศนะว่าความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสาทสัมผัสของมนุษย์ ค้านท์ถือว่าทั้งจิตและประสาทสัมผัสของมนุษย์คือแหล่งกำเนิดแห่งความรู้ โดยความรู้ นั้นจะเกิดขึ้นโดยอาศัยวิธีการผสมผสานระหว่างประสบการณ์และเหตุผล ค้านท์ได้เสนอว่าความรู้ นั้นมีอยู่สองประเภท คือ

(1) Priori คือ ความรู้ที่เป็นนามธรรม อิสระจากมวลประสบการณ์ แต่มีความสำคัญกว่าประสบการณ์

(2) Posteriori หมายถึง ความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ (Ali, 1994)

ทฤษฎีความรู้ในทัศนะอิสลาม

ความสำคัญของความรู้

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับความรู้เป็นอย่างมาก อิสลามไม่เพียงแต่จะสอนให้มนุษย์มีความรักต่อความรู้ แต่อิสลามยังเรียกร้องให้ทุกคนแสวงหาความรู้ ไม่ว่าเขาจะอยู่ที่ใด จะอยู่ในยามที่คับขันหรืออยู่ในภาวะศึกสงครามก็ตาม เพราะความรู้เป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ เป็นกุญแจของความเจริญทางวัฒนธรรมและอารยธรรม ความรู้มีความสำคัญในทุกขั้นตอนของการมีอยู่ของมนุษย์ ความรู้เท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์รู้จักตัวเอง รู้จักจักรวาล และรู้จักผู้อภิบาลผู้ทรงสร้างอาเยฮ์แรกที่ถูกประทานลงมายังมุฮัมมัด (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) นั้นเป็นอาเยฮ์ที่เกี่ยวกับความรู้ (96 :1-5) เพราะพระองค์อัลลอฮ์ทรงรู้ว่ามีมนุษย์ที่มีความรู้เท่านั้นที่สามารถจะแยกแยะระหว่างความดีและความชั่วได้

อิสลามได้ตระหนักถึงความรู้ และไม่คำนึงว่าความรู้จะเป็นความรู้ทางโลกหรือทางธรรม และไม่คำนึงว่าความรู้จะมาจากผู้ใด เพราะความรู้ในอิสลามนั้นเป็นความรู้ที่บูรณาการดังที่อัลกินดีได้กล่าวว่าความรู้ในอิสลามจะครอบคลุมความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลก โดยไม่คำนึงว่าความรู้จะได้อะไรมาจากรับประสบการณ์ สันชาตญาณ หรือเหตุผล แต่ต้องมีเงื่อนไขว่าความรู้ทั้งหมดนั้นจะต้องไม่ขัดแย้งกับวะฮยูที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานมา ในอิสลามความรู้ที่ไม่ขัดแย้งกับวะฮยู ความรู้ที่ย่อมจะถือว่าเป็นความรู้ของอิสลาม ด้วยเหตุผลดังกล่าวอิสลาม จึงเน้นถึงการแสวงหาความรู้จากผู้รู้ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นใครก็ตามดังอาเยฮ์

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا
نُوحِي إِلَيْهِمْ فَسَئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

ความว่า : และเราได้ส่งผู้ใดมา
ก่อนหน้าเจ้า นอกจากเป็นผู้ชายที่
เราได้วะฮีย์แก่พวกเขา ดังนั้นเจ้าจง
สอบถามผู้ที่มีความรู้เถิด หาก
มันพวกเขารู้ (16: 43)

ทำไมเราต้องถามผู้รู้ คำตอบของคำถามนี้
ได้ปรากฏในอายะฮ์

أَمَنْ هُوَ قَنْتُ إِذَا نَاءَ أَلِيلٍ سَاجِدًا
وَقَائِمًا تَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ
رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ
يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٩٢﴾

ความว่า ผู้ที่เขาเป็นผู้รักตในยาม
ค่ำคืน ในสภาพของผู้สujud และผู้
ยืนละหมาดโดยที่เขาหวั่นเกรงต่อ
โลกอาคิเราะฮ์ และหวังความ
เมตตาของพระเจ้าของเขา (จะ
เหมือนกับผู้ที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์
ระนั้นหรือ?) จงประกาศเถิด
บรรดาผู้รู้กับผู้ไม่รู้จะเทียมกัน
หรือ อันที่จริง บรรดาผู้มี
วิจรรณญาณทั้งหลายย่อมสำนึก
แน่ (39 : 9)

ความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์จะต้อง
แสวงหาและผู้รู้จะต้องถ่ายทอดความรู้ที่ตนมี ไม่ว่า
เขาเหล่านั้นจะอยู่ในภาวะใดก็ตาม หรือจะอยู่ใน
ภาวะสงคราม ดังอายะฮ์

﴿ وَمَا كَانِ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا
كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ
مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ
وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴾

ความว่า : บรรดาศรัทธาชน
ทั้งหลายไม่สมควรที่จะออก (ไปสู่
สมรภูมิรบ) พร้อมกันทั้งหมด
ดังนั้นไหนเล่าจึงไม่ให้แต่ละกลุ่ม
ย่อยจากพวกเขาทั้งหมด ออกไป
(สมรภูมิ) เพื่อ (พวกที่เหลือ) จะได้
ศึกษาให้เข้าใจในศาสนาและเพื่อ
พวกนี้จะได้ชี้แจงแก่พวกพ้องของ
เขา (ที่ออกไปในสมรภูมิ) เมื่อพวก
เขากลับมายังพวกตน เพื่อพวกเขา
จะได้สั่งวรตน (ในบทบาทบัญญัติ
ของอัลลอฮ์) (9 : 122)

ทำไมอิสลามจึงให้ความสำคัญกับความรู้
อิสลามให้ความสำคัญกับความรู้ เพราะความรู้
เท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จได้ ไม่
ว่าจะเป็นความสำเร็จในโลกนี้หรือโลกหน้า ดัง
วจนะของศาสดาว่า

ความว่า : ใครก็ตามที่ประสงค์
(ความสำเร็จในกิจการของ) โลก
(นี้) เขาจงปฏิบัติมันด้วยความรู้
และใครก็ตามที่ต้องการ
(ความสำเร็จใน) โลกหน้า เขาจง
ปฏิบัติมันด้วยความรู้ และใครก็ตาม
ที่ต้องการทั้งสองด้วยกัน เขา
จงปฏิบัติด้วยความรู้

เนื่องจากการได้มาซึ่งความรู้ ถือเป็นสิ่งที่
ประเสริฐยิ่ง ท่านศาสดามุฮัมมัดผู้ซึ่งเป็นที่รัก
ของอัลลอฮ์และเป็นแบบอย่างแห่งมนุษยชาติจึง
ขอให้พระองค์อัลลอฮ์ทรงเพิ่มพูนความรู้ให้กับท่าน
ดังอายะฮ์

فَتَعَلَىٰ آلَ اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا
تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ
إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ
زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

ความว่า : ดังนั้น อัลลอฮ์คือพระผู้
ทรงสูงส่งยิ่ง พระผู้ทรงอำนาจอัน
แท้จริง และเจ้าอย่ารีบเร่งในการ
อ่านอัลกุรอาน ก่อนที่วะฮีย์ของ
พระองค์จะจบลง และเจ้าจง
วิงวอนต่อพระองค์เถิดว่า โอ้อองค์
อภิบาลโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่
ข้าพเจ้าเถิด (20: 114)

เรื่องราวของท่านนบีมุฮัมมัดกับท่านนบีคอยฎีร์
ก็เป็นอีกเรื่องราวหนึ่งที่แสดงถึงความสำคัญของการ
แสวงหาความรู้ ทำไมนบีมุฮัมมัดจึงประสงค์ที่จะ
แสวงหาความรู้จากนบีคอยฎีร์ทั้ง ๆ ที่ท่านเองก็เป็น
ศาสดา สิ่งนี้เกิดขึ้นเพราะท่านตระหนักถึง
ความสำคัญของความรู้

การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งที่ประเสริฐยิ่ง
สำหรับมวลมนุษย และถือเป็นหน้าที่ของมวล
มนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เปี่ยมมุสลิม พวกเขา
เหล่านั้นจะต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนาของตน
เพราะศาสนา คือวิถีแห่งการดำเนินชีวิต
เกี่ยวกับเรื่องนี้พระองค์อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا
كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ
مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ
وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴾ ﴿١٧٧﴾

ความว่า : และบรรดาศรัทธาชน
ทั้งหลายไม่บังคับควรที่จะออก
(ไปสู่สมรภูมิรบ) พร้อมกันทั้งหมด
ดังนั้นไหนเล่าจึงไม่ให้แต่ละกลุ่ม
ย่อยจากพวกเขาทั้งหมดออกไป

(สมรภูมิ) เพื่อ (พวกที่เหลือ) จะได้
ศึกษาให้เข้าใจในศาสนา และเพื่อ
พวกนี้จะได้ชี้แจงแก่พวกพ้องของ
เขา (ที่ออกไปสมรภูมิ) เมื่อพวก
เขากลับมายังพวกตน เพื่อพวกเขา
จะได้สั่งวรตน (ในบทบัญญัติ
ของอัลลอฮ์) (9 : 122)

การแสวงหาความรู้ด้วยความบริสุทธิ์
ใจไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้ที่แสวงหาได้
กลายเป็นผู้รู้ แต่ยังถือเป็นผลบุญสำหรับผู้
แสวงหา ดังที่ท่านศาสดา (ขอความสันติและ
ความจำเริญจงมีแด่ท่าน) กล่าวความว่า

ผู้ใดที่ออกไปเพื่อแสวงหาความรู้
ดังนั้นเขาผู้นั้นอยู่ในหนทาง
ของอัลลอฮ์จนกระทั่งเขาได้กลับ
(ยังบ้านของเขา)

บันทึกโดยดิรมีษี

ความประเสริฐของผู้ที่ได้รับความรู้

ความจริงมนุษย์มีชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย ท่านอาดัม
ซึ่งถือเป็นมนุษย์คนแรกนั้นมีรากกำเนิดมาจากดิน
ดังอายะฮ์

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ

طِينٍ ﴿١٧﴾

ความว่า : ขอยืนยันแท้จริงเราได้
ปั้นดาลมนุษย์มาจากธาตุดินที่มาจาก
จากดิน (23 : 12)

แม้ท่านอาดัมจะมีรากกำเนิดที่ต่ำต้อย แต่
บรรดาละอิกะฮ์ได้รับการบัญชาให้น้อมคารวะต่อ
ท่านอาดัม ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَكِ اسْجُدُوا لِآدَمَ
فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٦﴾

ความว่า : และจงรำลึกถึง ขณะที่ เราได้กล่าวแก่มะลาอิกะฮ์ว่า พวก เจ้าจงสุญูด แก่อาดัมเถิด แล้วพวก เจ้าสุญูดกันตั้งนั้นพวกเหล่านั้นก็ก้ม กราบยกเว้นแต่อิบลีส (2 : 34)

เพราะเหตุใดบรรดามลาอิกะฮ์ต้องก้มกราบ ต่อท่านอาดัมทั้งๆ ที่ท่านอาดัมมีธาตุกำเนิดที่ต่ำ ต้อย หนึ่งในบรรดาเหตุผลดังกล่าวคือความรู้ เพราะหลังจากที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงสร้างอาดัม และทรงเป่าวิญญาณเข้าไปในร่างกายของท่าน พระองค์อัลลอฮ์ก็ทรงสอนถึงชื่อของสิ่งต่างๆ ให้แก่ ท่านดังปรากฏในอายะฮ์

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُ
عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ
هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

ความว่า : และพระองค์ทรงสอน อาดัมให้รู้บรรดาชื่อทั้งหมด (ของ สรรพสิ่งทั้งหลาย) หลังจากนั้นทรง เสนอสิ่งเหล่านั้นแก่มะลาอิกะฮ์ และตรัสว่า พวกเจ้าจงแจ้งข้าเถิด ถึงบรรดาชื่อของสิ่งเหล่านี้ หาก พวกเจ้าเป็นผู้สัจจริง (2 : 31)

หลังจากพระองค์อัลลอฮ์ทรงสอนชื่อของสิ่ง ต่างๆ ให้กับท่านอาดัมแล้ว อัลลอฮ์ก็ทรงเรียก บรรดามลาอิกะฮ์ และทรงถามว่าสิ่งนี้คืออะไร บรรดามลาอิกะฮ์ตอบไม่ได้ เพราะความรู้ที่พวก ตนมีนั้นจำกัด ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่บรรดาม ลาอิกะฮ์ตอบไม่ได้ท่านอาดัมกลับตอบได้ จากนั้น พระองค์อัลลอฮ์จึงทรงบัญชาให้บรรดามลาอิกะฮ์ ชูญูด (ก้มกราบ) ต่ออาดัม และบรรดามลาอิกะฮ์ ก็ปฏิบัติตาม ยกเว้นอิบลีสดังปรากฏในอายะฮ์

ความว่า : และเมื่อเราได้ตรัสแก่มวลมะลาอิกะฮ์ว่า พวกเจ้าจงน้อม คารวะต่ออาดัมเถิด พลันพวก เหล่านี้ก็น้อมคารวะ (โดยคหณีย์

ภาพ) ยกเว้นอิบลีส (เพียงผู้เดียว)

เขาขัดขึ้นและทรงงตน และเขา

เป็นผู้หนึ่งในกลุ่มผู้เณรคุณ

เหตุผลที่บรรดามลาอิกะฮ์ก้มชูญูดต่อท่าน อาดัมนั้นไม่ใช่เพราะธาตุกำเนิดของท่านแต่เป็น เพราะความรู้ที่พระองค์ทรงสอนให้กับท่านคำว่า (كُلُّهَا) ที่พระองค์ทรงสอนให้แก่ท่านอาดัมนั้น นักอรรถาธิบายกุรอานและนักคิดมุสลิมมีทัศนะที่ ต่างกันดังนี้

ทัศนะที่หนึ่ง (كُلُّهَا) หมายถึง ชื่อ ของสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์คุ้นเคย เช่น มนุษย์ สัตว์ โลก ภูเขา เป็นต้น ทัศนะนี้เป็นของอิบนุ อับบาส และเกาะตะตะฮ์ (Tabari, 1987:229)

ทัศนะที่สอง (كُلُّهَا) หมายถึง ชื่อของม ลาอิกะฮ์ทั้งหมด ทัศนะนี้เป็นทัศนะของอัล-รอบือ (Tabari, 1987:229)

ทัศนะที่สาม หมายถึง ชื่อทั้งหมดของ ลูกหลานอาดัม ทัศนะนี้เป็นทัศนะของอิบนุ สัยด ฮ.ศ.660

ทัศนะที่สี่ ซึ่งเป็นทัศนะของอัล-ญะวะบะรี ท่านมีทัศนะว่า (كُلُّهَا) หมายถึง ชื่อของ ลูกหลานอาดัมและชื่อของมลาอิกะฮ์ ไม่ใช่ชื่อ ของมัลลัคอื่น อัล-ญะวะบะรีมีทัศนะเช่นนั้นเพราะใน อายะฮ์ดังกล่าว อัลลอฮ์ตรัสว่า (عَرَضَهُ) คำว่า (هَمْ) นั้นเป็นคำสรรพนามที่ใช้แทนมนุษย์และมลาอื่ กะฮ์มากกว่าจะแทนสัตว์สิ่งของ (Tabari, 1987) อย่างไรก็ตามนักอรรถาธิบายอัล กุรอานบางกลุ่ม กล่าวว่าคำสรรพนามที่แทนสิ่งหลายๆ ชนิดซึ่ง รวมถึงมนุษย์ด้วยบางครั้งก็จะใช้คำว่า (هَمْ) ดัง ปรากฏในอายะฮ์

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ
مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ

يَمْشِي عَلَىٰ أَرْبَعٍ تَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٨﴾

ความว่า : และอัลลอฮ์ทรงบันดาลสัตว์ทุกตัวมาจากน้ำ ซึ่งบางชนิดจากพวกมันเป็นสัตว์ที่เลื้อยไปบนท้องของมัน (เช่น งู) และบางชนิดเป็นสัตว์ที่เดินบนขาสองข้าง และบางชนิดเป็นสัตว์ที่เดินบนสี่ขา อัลลอฮ์ทรงบังเกิดสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ แท้จริง อัลลอฮ์นั้นทรงอานุภาพเหนือทุกสิ่ง (24 : 45)

ความรู้นั้นไม่เพียงแต่จะยกระดับของท่านอาดัม แต่ความรู้จะยกระดับมนุษย์ทุกคน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ตรัสว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ أَنْشُرُوا فَأَنْشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٥٩﴾

ความว่า : โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อได้มีเสียงกล่าวแก่พวกเจ้าว่า จงหลีกที่ให้ในที่ชุมนุม พวกเจ้าก็จงหลีกที่ให้เขาเพราะอัลลอฮ์จะทรงให้ที่กว้างขวางแก่พวกเจ้า (ในวันกิยามะฮ์) และเมื่อมีเสียงกล่าวว่า จงลุกขึ้นยืนจากที่ชุมนุมนั้น พวกเจ้าก็จงลุกขึ้นยืน แน่ นอนอัลลอฮ์ทรงยกย่องบรรดาผู้ศรัทธาจากพวกเจ้าและบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายฐานันดร และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งในสิ่งที่

พวกเจ้ากระทำ(58 : 11)

นอกจากความรู้จะยกระดับของมนุษย์แล้ว ความรู้เท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์เกรงกลัวต่อผู้อภิบาล และเป็นผู้สืบทอดมรดกของท่านศาสดา (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) ที่แท้จริง อัลกุรอานและได้กล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ว่า

وَمِنَ النَّاسِ وَالْأَوَابِ
وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ
إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ
إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

ความว่า : และในหมู่มนุษย์และสัตว์ และปศุสัตว์ ก็มีหลากหลายสปีชีส์ เช่นเดียวกัน แท้จริงผู้ที่เกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ในบรรดาบ่าวของพระองค์คือบรรดาอูละมาอ (บรรดาผู้รู้) แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ (35 : 28)

และวณะของท่านศาสดา (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน)

ความว่า : บรรดาอูละมาอ (ผู้รู้) คือผู้สืบทอดมรดกของบรรดาศาสดา

(รายงานโดยอิบนุ มายญะฮ)

มนุษย์ทุกคนมีชาติกำเนิดที่ต่ำต้อย ไม่ว่าจะเป็นมีธาตุกำเนิดมาจากดินดังเช่น ท่านอาดัมหรือเกิดจากสเปิร์มเหมือนกับพวกเราทุกคน หากมนุษย์รู้ซึ่งความรู้เขาจะยอมจะเป็นผู้ที่ต่ำต้อย ในทางกลับกัน หากเขามีความรู้ เขาจะเป็นผู้ที่สูงส่ง อิบนุ มัจญูดกล่าวว่า บุคคลซึ่งได้รับความรู้นั้นสูงส่งยิ่งกว่าผู้ที่มีศรัทธาแต่ไม่ได้รับความรู้ (Abdullah, 1982)

การมีชีวิตรอดอยู่ของมนุษย์ การแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ล้วนได้รับอิทธิพลจากความรู้ อารยธรรมของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย

ล้วนขึ้นอยู่กับความรู้ของพวกเขาเหล่านั้น และ ความรู้นั้นไม่เพียงแต่จะมีความสำคัญต่อบรรดามุสลิม แต่ความรู้นั้นจะมีความสำคัญต่อมนุษยทุกเผ่าพันธุ์ ทุกชนชาติศาสนา

บ่อเกิดและประเภทของความรู้ในอิสลาม

คำในภาษาอาหรับที่หมายถึงความรู้นั้นมีหลายคำด้วยกัน เช่น คำว่า ชูอูร (شعور) มะอริฟะฮฺ (معرفة) และอิลม (علم) แต่คำทั้งสามนี้จะนำไปใช้ในลักษณะที่ต่างกัน

คำว่า ชูอูร (شعور) มาจากรากศัพท์เดิมว่า ชะอะเราะ (شعر) ซึ่งหมายถึง มีความรู้ ตระหนัก สังเกตฯ (Cowan,1976) ส่วนคำว่าชูอูร (شعور) นั้นหมายถึง ความรู้ ความตระหนัก ความรู้สึก ความสำนึกฯ แม้ว่าชูอูรจะหมายถึงความรู้ แต่คำนี้ไม่สามารถที่จะแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮ์ได้ เพราะชูอูรคือความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสาทสัมผัส (Encyclopedia of Islam,1927 :469)

คำว่า มะอริฟะฮฺ (معرفة) มีรากศัพท์เดิมมาจากคำว่า อะเราะเฟะ (عرف) หมายถึง รู้ ตระหนัก ค้นเคยฯ (Cowan,1976:605) คำว่า มะอริฟะฮฺ หมายถึง ความรู้ ความตระหนัก ความคิดฯ (Cowan,1976:607) ใน Encyclopedia of Islam (1927:469) ได้อธิบายคำมะอริฟะฮฺว่าหมายถึง ความรู้ที่ได้มาโดยผ่านประสบการณ์และการใคร่ครวญ

คำว่า อิลม (علم) มาจากรากศัพท์เดิมว่า อะลิมะ (علم) ซึ่งหมายถึง รู้ มีความรู้ ค้นเคยฯ (Cowan,1976:635) ในหนังสือลิซาน อัล อหรับ (لسان العرب) (Lisanal Arab,1955:52,416-417) ได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า

- 1.อิลม เป็นคำที่อ้างถึงคุณลักษณะของอัลลอฮ์ผู้ทรงรอบรู้
2. อิลม เป็นคำที่ตรงกันข้ามกับคำว่า อัล-ญูฮูล (الجهل)
3. อิลม หมายถึง รู้

4. อิลม หมายถึง เครื่องหมายหรือลักษณะ

โรเซนทอน (Rosenthal, 1992:51-67) ได้ให้ความหมายของคำ “อิลม” ว่าหมายถึง กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการซึ่งการได้มาและแสวงหา (ความรู้) ความเชื่อ ทศนะ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำและผลของการหยั่งรู้ เป็นต้น

จากความหมายของคำต่างๆ ข้างต้น บางคนมีทัศนะว่าคำ “มะอริฟะฮฺ” และ “อิลม” สามารถใช้แทนกันได้ แต่ความจริงคำทั้งสองนี้มีความแตกต่างกัน คำว่า มะอริฟะฮฺ ซึ่งมีรากศัพท์เดิมมาจากคำว่า อะเราะเฟะ (عرف) คำนี้จะปรากฏในอัลกุรอานในรูปของคำกริยาที่เป็นปัจจุบันกาล และอดีตกาล แต่คำว่า มะอริฟะฮฺและคำว่าอารีฟะจะไม่ปรากฏในกุรอาน อับดุลลอฮฺ (Abdullah,1982:84) กล่าวว่า คำว่า อิลมปรากฏในอัลกุรอานมากกว่าคำว่าอะเราะเฟะ โดยคำอิลมปรากฏในกุรอาน 750 ครั้ง ในขณะที่คำว่าอะเราะเฟะปรากฏในกุรอานเพียง 27 ครั้ง และคำว่าอะเราะเฟะที่ปรากฏในอัลกุรอานนั้นไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับความรู้ของอัลลอฮ์ แต่คำนี้กลับเกี่ยวข้องกับความรู้ของมลาอิกะฮ์และความรู้ของมนุษย์ ความแตกต่างระหว่างคำว่าอิลมและมะอริฟะฮฺคือคำว่ามะอริฟะฮฺมีความหมายที่แคบ เพราะคำนี้หมายถึงความรู้ของมนุษย์ ไม่สามารถที่จะนำไปใช้เพื่อแสดงถึงความรู้ของอัลลอฮ์ แต่คำว่าอิลมนั้นมีความหมายที่กว้างและครอบคลุม สามารถที่จะแสดงถึงความรู้ของมลาอิกะฮ์และ อัลลอฮ์ดังปรากฏในอายะฮ์

**ความว่า : พวกเขาทูลตอบว่า
มหาบพิตรแห่งพระองค์ เราไม่มี
ความรู้(ในชื่อเหล่านั้นเลย) ยกเว้น
สิ่งที่พระองค์ได้ทรงสอนเราให้รู้ไว้
เท่านั้น แท้จริงพระองค์ทรงรอบรู้
ยิ่ง อีกทั้งทรงปรีชาญาณนัก (2 : 2)**

ส่วนในกรณีที่จะแสดงถึงความรู้ของมนุษย์ เราสามารถใช้ทั้งคำว่าอิลมและมะอริฟะฮ์

คำที่มีความหมายที่ตรงข้ามกับคำว่าอิลม มะอริฟะฮ์ และซุฮูร คือคำว่า ญูฮัล (جهل) คำว่า ญูฮัลเรามักจะหมายถึงผู้ที่ไม่มีความรู้ หรือหมายถึง ประชาชาติก่อนการกำเนิดท่านศาสดามุฮัมมัด (ขอ ความสันติจงมีแด่ท่าน) เพราะพวกเขามีชีวิตอยู่โดย ปราศจากศาสนาและไม่มีคัมภีร์ชี้นำ แต่ความจริง คำว่าญูฮัลหรือญูฮัลียะฮ์นั้น มาจากรากศัพท์เดิม ว่าญะฮะละ (جھل) ซึ่งหมายถึง โง่เขลา, ไม่รู้ ไร้ เหตุผล ประพฤติอย่างโง่เขลา (Cowan, 1976) ใน อิสลามคำว่า ญูฮัลหรือญูฮัลียะฮ์นั้นมีความหมาย ที่กว้าง เพราะคำนี้หมายถึง

1. ปราศจากความรู้
2. มีความเชื่อที่ผิด
3. ปฏิบัติในสิ่งที่ผิด (Wan Daud, 1994:132)

จากความหมายข้างต้น อุมัร บิน อัลค็อฏฏอบ ซึ่ง ชาวมุซริกุรอยซ ขนานนามว่า อาบูฮากิม (บิดา แห่งความปราดเปรื่อง) แต่มุสลิมกลับเรียกเขา ว่าออบูญูฮัล (บิดาแห่งความอวิชา) หากคำว่าญูฮัล นั้นหมายถึงปราศจากความรู้แน่นอนอุมัรบินญูฮัล จะไม่ได้รับการขนานนามว่าออบู ญูฮัล เพราะเขาเป็น ผู้ที่มีความรู้ แต่ด้วยความเชื่อและการกระทำที่ผิด เขาจึงถูกขนานนามดังกล่าว

นอกจากคำว่าญูฮัล ยังมีอีกหลายคำที่มี ความหมายที่ตรงกันข้ามกับความรู้ ซึ่งคำต่างๆ เหล่านั้นได้รับการกล่าวไว้ในอัล กุรอาน เช่น ซุบ ฮะฮ์ (سبهه) ซักกุ (سك) รอยบ (رب) ซอนน์ (زن) นิซยาน (نيسان) บาฏิล (باطل) สุลูมาต (ظلمات) เป็นต้น

ซุบฮะฮ์ (سبهه)

ซุบฮะฮ์ หมายถึง คล้ายคลึงกัน ดูแล้วเหมือนกัน แต่ความจริงต่างกัน ในที่นี้หมายถึงความ คล้ายคลึง ซึ่งเราไม่สามารถที่จะแยกแยะสิ่ง เหล่านั้นได้ ตัวอย่างเช่น มีมุสลิมคนหนึ่งแต่งกาย เสมือนผู้ปฏิเสธและเขาผู้นั้นก็อยู่ท่ามกลางผู้ปฏิเสธ เมื่อเราเห็นแล้วเราไม่สามารถที่จะตอบได้ว่าคนใด

เป็นมุสลิม เพราะการแต่งกายของเขาคล้ายคลึงกับ ผู้ปฏิเสธ คล้ายคลึงกันนี้หมายถึงซุบฮะฮ์ คำว่า ซุบ ฮะฮ์นี้จะครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะ เป็นการแต่งกาย การกระทำ การคิด หากเป็นซุบ ฮะฮ์ในเรื่องของศาสนาสิ่งนั้นก็จะเป็นที่ต้องห้าม ดัง วะนะของท่านศาสดา (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) ว่า

ความว่า : *ใครก็ตาม (ที่ปฏิบัติ) คล้ายคลึงกับชนกลุ่มใด ดังนั้นเขา (จะอยู่) ในบรรดาพวกนั้น (รายงานโดยมุสลิม)*

คำว่า ซุบฮะฮ์ได้ปรากฏในกุรอานหลายอา ยะฮ์ด้วยกัน เช่น

﴿ وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْثَرَهُمُ وَالزَّيْتُونَ وَالزُّمَانُ مُمْتَشِبًا وَغَيْرِ مُتَشَبِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴾

ความว่า : *และพระองค์นั้นคือผู้ที่ ทรงให้มีขึ้น ซึ่งสวนทั้งหลายทั้งที่ ถูกให้มีขึ้น และไม่ถูกให้มีขึ้น และต้นอินทผลัมและพืช โดย ที่ผลของมันต่างๆ กัน และผลไผ่ ตุ่น และทับทิมมีทั้งที่ลักษณะ คล้ายคลึงกัน (ได้แก่สีและใบ) และ ไม่คล้ายคลึงกัน (ได้แก่รสของมัน) จงบริโภคจากผลของมันเถิดเมื่อ ออกผล และจงจ่ายส่วนอันเป็น สิทธิในมันด้วย ในวันแห่งการเก็บ*

เกี่ยวมัน และจงอย่าฟุ่มเฟือย
ทั้งหลาย (6 : 141)

และ

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ
وَمَا صَلَّبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا
هُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ
وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾

ความว่า : และการที่พวกเขากล่าว
ว่า แท้จริงพวกเราได้ฆ่า อัล-มะซีหฺ
อีซา บุตรของมัรยัม ร่อซูล
ของอัลลอฮฺ และพวกเขาหาได้ฆ่าอี
ซาและหาได้ตรึงเขาบนไม้กางเขน
ไม่ แต่ว่าเขา (ผู้ตาย) ถูกจำแลงกาย
ให้เหมือน (นบีอีซา) และแท้จริง
บรรดาผู้ที่ขัดแย้งในตัวเขา*นั้น
แน่นอนย่อมอยู่ในความสงสัย
เกี่ยวกับเขาพวกเขามีความรู้ใด
ๆ ต่อเขาไม่ นอกจากคล้อยตาม
ความนึกคิดเท่านั้น และพวกเขา
มิได้ฆ่าเขาด้วยความแน่ใจ (อีซา)
(4: 157)

ซุบฮะฮ์นี้เป็นอุปสรรคที่จะทำให้มนุษย์ไม่
บรรลุซึ่งความรู้ เพราะซุบฮะฮ์จะทำให้มนุษย์นั้น
เกิดความคลุมเครือในความรู้ที่ตนมีอยู่

ซั๊กกุ (شك)

ซั๊กกุ หมายถึง ความสงสัยซึ่งมีความหมายตรงกัน
ข้ามกับคำว่า ยะกิน (يقين) ซึ่งหมายถึง มั่นใจ
(Edrus,1993:29) คำว่า ซั๊กกุนี้ก็ได้รับการกล่าวไว้ใน
อัลกุรอาน ดังเช่น

قَالُوا يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا
قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَدُنَا أَنْ نَعْبُدَ
مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا
تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿١٦﴾

ความว่า : พวกเขากล่าวว่า “โอ้ศอ
และฮ์เอ๋ย ! แน่นอนท่านเคยเป็น
ความหวังในหมู่พวกเรามาก่อน
บัดนี้ ท่านจะห้ามมิให้เราเคารพอิ
บาดะฮ์สิ่งที่บรรพบุรุษของเรา
เคารพอิบาดะฮ์อยู่กระนั้นหรือ?
และแท้จริงพวกเราสงสัย (ซั๊กกุ)
เป็นยิ่งนักในสิ่งที่ท่านเรียกร้องพวก
เรา (ให้หันไป) สู่อสิ่งนั้น (นั่นคือการ
ศรัทธาในอัลลอฮ์องค์เดียว) (11 :
62)

ความสงสัย (ซั๊กกุ) เป็นอีกอุปสรรคหนึ่งที่ทำ
ให้มนุษย์ไม่สามารถบรรลุซึ่งความรู้ และความจริง
เมื่อมนุษย์มีความรู้ในขณะที่ตนมีความสงสัย (ซั๊กกุ)
ต่อความรู้ที่ตนมี ซั๊กกุเหล่านั้นสามารถที่จะทำลาย
ความรู้ที่ตนมีอยู่ได้

รอยบ (ريب)

อัล เอดรุซได้เขียนไว้ในหนังสือของเขา Islamic
Epistemology (ญาณวิทยาอิสลาม) ว่ารอยบุนั้น
มิได้หมายถึงความสงสัย มิได้หมายถึงความไม่
แน่นอน และมีได้หมายถึงความคลุมเครือ แต่คำนี้
เป็นคำเฉพาะและมีลักษณะเฉพาะที่มีผลทางลบต่อ
ความรู้ รอยบุนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เกิดความสงสัย
คลุมเครือและขาดความมั่นใจ อัลเอดรุซในหนังสือ
เดียวกันได้ให้ความหมายของคำนี้ว่า fantasy ซึ่ง
ข้าพเจ้าหมายถึงความเพ้อฝัน อัลกุรอานได้
กล่าวถึงคำนี้ว่า

رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا
رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ
الْمِيعَادَ ﴿١٧﴾

ความว่า : **โอ้อึ้งคือภิยาของเร!**
แท้จริงพระองค์ทรงรวมมนุษย์ไว้ใน
วันหนึ่งซึ่งไม่มีข้อกลางแกลง
(รอยบ) **ในนั้นเลย (นั่นคือวันอะคิ**
เราะฮ **ซึ่งต้องอุบัติขึ้นอย่าง**
แน่นอน) แท้จริงอัลลอฮ์นั้นจะไม่
ทรงผิดสัญญา (3: 9)

และอายะฮ์

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا
 وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٦﴾

ความว่า : **พระองค์จักทรงรวบรวม**
พวกเจ้าทั้งหลายสู่วันชาติหน้า โดย
ไม่มีข้อกลางแกลง (รอยบ) ใด ๆ
ในนั้นเลย....(6 : 9)

ซอนน์ (ظن)

ซอนน์ หมายถึง การเดา การเดาเป็นอีกลักษณะ
 หนึ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถบรรลุ ซึ่งความรู้
 โดยสัญชาตญาณเมื่อมนุษย์ขาดความรู้มนุษย์ก็จะ
 เริ่มเดา ชาวมุซริกมักกะฮเดาว่าคำซอนน์ที่ท่าน
 ศาสดา(ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) ได้นำมานั้นไม่
 เป็นสัจธรรม วะลิด บิน มุฮิเราะฮ์ก็เดาว่าอัลกรุอาน
 ที่ท่านศาสดา (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) อ่านนั้น
 ไม่ใช่พระดำรัสของอัลลอฮ์ แต่เป็นสิ่งที่มุฮัมหมัด
 อุดริขึ้นมาจาก การเดาที่ไม่มีหลักฐานเหล่านี้เกิดขึ้น
 เพราะมนุษย์ไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ คำว่าซอนน์ได้
 ปรากฏในอัลกรุอานว่า

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ
 وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا
 نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا
 وَمَا خُنَّ بِمُسْتَقِيقِينَ ﴿١٦﴾

ความว่า : **และเมื่อได้มีการกล่าวว่**
แท้จริงสัญญาของอัลลอฮ์นั้นเป็น
ความจริง และยามอวสานนั้นไม่มี

ข้อสงสัยใด ๆ ในเรื่องนั้น พวกเจ้า
ก็จะกล่าวว่า: ...เราไม่รู้หรือว่า
อะไรคือการอวสานโลกเราไม่เคย
คิดอะไรนอกจากถือเป็นเรื่อง
คาดคิดขึ้น (ซอนน์) และเรามีได้
เป็นผู้เชื่อมั่นในเรื่องนี้ (45 : 32)

นิสยาน (نسيان)

นิสยาน หมายถึง ความหลงลืม ความหลงลืมจะมี
 ผลทางลบต่อความรู้ (อิลม) เมื่อมนุษย์เริ่มหลงลืม
 ความรู้ก็จะเริ่มเลือนหายไปจากตัวเขา ตัวอย่างที่
 เห็นได้ชัดก็คือ มนุษย์เกิดมาปราศจากความรู้
 ต่อมาเริ่มเรียนรู้และบรรลุซึ่งความรู้บางอย่าง
 หลังจากนั้นเมื่อพวกเขาเริ่มแก่ลง พวกเขาก็เริ่ม
 หลงลืม ความรู้ที่เคยมีจะเลือนหายไปจากตัวเองที่
 ละน้อย จนในที่สุดบางคนก็กลับสู่สภาพเหมือน
 ทารกที่แรกเกิด อัลกรุอานได้กล่าวถึงคำนิสยานว่า

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ
 فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
 يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ
 أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ
 وَقْرًا وَإِنْ إِلَىٰ تَدْعُهُمْ
 الْهَدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٢٧﴾

ความว่า : **และใครเล่าที่จะจ้อจลยิ่ง**
ไปกว่าบุคคลที่ถูกนำบรรดาโองการ
แห่งองค์อภิบาลของเขามาเตือน
แต่แล้วเขากลับหันหลังให้ (อย่าง
ไม่ใยดี) ต่อโองการนั้น ๆ และเขา
ได้ลืมสิ่งที่เขาได้ปฏิบัติด้วยมือของ
พวกเขาเองเสียแล้ว แท้จริงเราได้
ทำฝาปิดบนหัวใจของพวกเขา ใน
การที่พวกเขาจะเข้าใจมัน และในหู
ของพวกเขา นั้นหนวก และถ้าเจ้า
เรียกร้องพวกเขาไปสู่แนวทางที่

ถูกต้อง พวกเขาจะก็ไม่อยู่ใน
แนวทางที่ถูกต้องนั้นเลย (18 : 57)

อีกอายะฮ์คือ

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ
فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا

ความว่า : ขอยืนยัน แท้จริงเราได้
ให้สัญญาแก่อาดัมแต่ก่อนแล้ว (ใน
เรื่องเกี่ยวกับการห้ามเข้าใกล้ต้นไม้
ต้นหนึ่งในสวรรค์) แต่เขาลืม
(สัญญานั้น) และเราไม่พบความ
มั่นคงอดทนในตัวเขา (20:115)

ประเภทของความรู้ในอิสลาม

ความรู้แบ่งออกเป็นสองประเภทคือ :

1. ความรู้ที่ได้จากการประทาน (Perennial Knowledge) ได้แก่ ะหฺยู ความรู้ประเภทนี้เป็น
ความรู้ที่แท้จริง และเป็นความรู้ที่มีสถานภาพที่สูง
ที่สุด ความรู้ใด ๆ ที่ขัดแย้งกับความรู้ประเภทนี้จะ
ถือว่าโมฆะและเป็นเท็จ ผู้ที่จะได้รับความรู้ประเภท
นี้คือบรรดาอะฮ์ลุลและอัมบิยาฮ์ (บรรดานบี)

2. ความรู้ที่ได้จากการแสวงหา (Acquired Knowledge) เช่น ความรู้ที่ได้มาจากการประสาทสัมผัส
ความรู้ที่ได้จากการประสบการณ์ ความรู้ที่ได้จากการ
ทดลอง ความรู้ประเภทนี้เราต้องแสวงหา ดังนั้น
มนุษย์จะมีความรู้ประเภทนี้ต่างกัน และขึ้นอยู่กับ
หลายปัจจัย เช่น ความเพียรพยายาม สมรรถภาพ
ทางสติปัญญา เป็นต้น

สาเหตุที่เราต้องแสวงหาความรู้เพราะมนุษย์
เกิดมาปราศจากความรู้ หรืออาจจะมีบ้างแต่น้อย
มาก พระองค์อัลลอฮ์ตรัสว่า

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ
لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا

وَجَعَلْ لَّكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ
وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

ความว่า : และอัลลอฮ์ทรงบันดาล
ให้พวกเจ้าคลอดออกจากท้อง
มารดาของพวกเจ้า โดยพวกเจ้าไม่
รู้สิ่งใดเลย....และพระองค์ทรงทำให้
พวกเจ้าได้ยินและเห็นและมีหัวใจ
(สำหรับนึกและคิด) เพื่อพวกเจ้าจะ
ได้ขอบคุณ (16: 78)

หลังจากนั้นมนุษย์จะเริ่มเรียนรู้และได้มาซึ่ง
ความรู้ต่าง ๆ แต่เมื่อมนุษย์เริ่มแก่ชราลงความรู้ที่
เขาเคยมีก็จะเริ่มเลือนหาย และมนุษย์ก็จะกลับสู่
สภาพดังเช่นทารกซึ่งแทบจะไม่มีความรู้ใดๆ เลย
พระองค์อัลลอฮ์ตรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

وَمَنْ نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا
يَعْقِلُونَ

ความว่า : และผู้ใดที่เราให้เขาอายุ
ยืนนาน เราก็จะทำให้เขาย้อนหลัง
กลับในกำเนิด (โดยให้อ่อนแอและ
ไร้เดียงสาเหมือนครั้งเป็นเด็ก ๆ)
แล้วโฉนพวกเขาจึงไม่ใช่ปัญญา
ตรอง (36 : 68)

มีความรู้อีกประเภทที่อยู่ระหว่างการ
ประทานและแสวงหาความรู้ดังกล่าวได้แก่อิฮฺลาม
นักปรัชญาบางท่านมีทัศนะว่า ความรู้ประเภทนี้
เป็นความรู้ที่ได้จากการประทาน แต่บางท่านมี
ทัศนะว่าความรู้ประเภทนี้ต้องใช้ความเพียร
พยายาม เป็นการทำตัวเองให้ใกล้ชิดกับพระองค์

การจำแนกศาสตร์ในทัศนะของปราชญ์มุสลิม

อัลกินดี (الكندي) ได้จำแนกศาสตร์ต่าง ๆ
เป็นสองประเภท คือศาสตร์แห่งทฤษฎีและศาสตร์
แห่งการปฏิบัติ ศาสตร์แห่งทฤษฎีประกอบด้วยวิชา
วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ อภิปรัชญา ฯ ส่วน

ศาสตร์แห่งการปฏิบัติประกอบด้วยวิชาอัลคาลาก (จริยศาสตร์) การบริหารบ้าน การบริหารเมืองฯ (Langgulung,1986:14)

อิบนุ ซีนาน (ابن سينا) ได้จำแนกศาสตร์เป็นสองประเภทคือศาสตร์ที่เป็นนิรันดร์ (นิรันตรศาสตร์) และศาสตร์ชั่วคราว นิรันตรศาสตร์จะแยกเป็นสองชนิดคือ ศาสตร์ที่เป็นเป้าหมาย และศาสตร์ที่เป็นเครื่องมือสำหรับวิชาตรรกศาสตร์ ศาสตร์ที่เป็นเป้าหมายจะแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ศาสตร์แห่งทฤษฎี และศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ศาสตร์แห่งทฤษฎีประกอบด้วยวิชาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาอภิปรัชญา วิชาที่ว่าด้วยจักรวาล ศาสตร์แห่งการปฏิบัติประกอบด้วยวิชาอัลคาลาก (จริยศาสตร์) วิชาการบริหารบ้าน วิชาการบริหารเมือง วิชาชะรีอะฮ์ เป็นต้น (Langgulung,1986:15)

อัล เฆาะซาลี (الغزالي) ได้จำแนกศาสตร์ต่าง ๆ ออกเป็นสี่ระบบ ระบบที่ได้รับความนิยมกว้างขวางคือการจำแนกศาสตร์ออกเป็นสองประเภท ได้แก่ศาสตร์ที่เป็นชะรีอะฮ์และอาก์ลิยะฮ์

ศาสตร์ชะรีอะฮ์ประกอบด้วย

1. ศาสตร์ที่เป็นรากฐาน ได้แก่ วิชาเตาฮีด วิชาชีวะประวัติของท่านศาสดา (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน) เป็นต้น

2. ศาสตร์ที่เป็นสาขา ได้แก่ วิชาอัลคาลาก วิชาเศรษฐกิจศาสตร์ เป็นต้น

ศาสตร์อาก์ลิยะฮ์ประกอบด้วย

1. คณิตศาสตร์ ได้แก่ เลขคณิต เลขาคณิต ดาราศาสตร์ ดนตรี

2. ตรรกศาสตร์

3. ฟิสิกส์ หรือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

4. อภิปรัชญา ได้แก่ปรัชญาที่ว่าด้วยความ เป็นอยู่ ของมนุษย์ และ ปรัชญาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับจักรวาล (Ibrahem, 1993)

อิบนุ คอนดูน (ابن خلدون) ได้จำแนก ศาสตร์เป็นสองประเภท คือนักลิยะฮ์ และอาก์ลิยะฮ์

1. นักลิยะฮ์ประกอบด้วยวิชาอัลกรุอาน อัลชะรีอะฮ์ ศาสนบัญญัติ เตาฮีด ตาเศวฟ เป็นต้น

2. อาก์ลิยะฮ์ประกอบด้วย

1. วิชาเวชกรรมศาสตร์

2. เกษตรศาสตร์

3. อภิปรัชญา

4. ศาสตร์ที่ว่าด้วยจำนวน เช่น เลขคณิต เลขาคณิต ดนตรี

5. ศาสตร์ที่ว่าด้วยตัวอักษร เป็นต้น

การประชุมเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามของ โลกมุสลิมที่จัดขึ้นครั้งแรกที่เมืองเจดดาห์ ประเทศ ซาอุดีอาระเบียในปี ค.ศ.1977 ได้จำแนกศาสตร์เป็นสองประเภทดังต่อไปนี้

1. นิรันตรศาสตร์หรือศาสตร์ที่ได้รับจากการ ประทาน (วิวรณ์) ศาสตร์ประเภทนี้เป็นศาสตร์ที่ไม่ มีการเปลี่ยนแปลง และวางอยู่บนพื้นฐานของวะฮยู ที่ได้ปรากฏในอัลกรุอานและอัลซุนนะฮ์ โดยมีภาษา อาหรับเป็นกุญแจหลักที่จะเข้าใจศาสตร์ประเภทนี้ ศาสตร์ดังกล่าวประกอบด้วยวิชาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. อัลกรุอาน

1.1 กิรออะฮ์ (การอ่านอัลกรุอาน)

หัฟซ (การท่องจำอัลกรุอาน)

ตัฟซีร (การอธิบายอัลกรุอาน)

1.2 ซุนนะฮ์ (แบบฉบับของท่านศาสดา (ขอความสันติจงมีแด่ท่าน)

1.3 ชีเราะฮ์ อัล-นะบะวี วา อัล-เศาะ หาบะฮ์ (อิตชีวะประวัติของท่านศาสดา(ขอความ สันติจงมีแด่ท่าน) และเศาะหาบะฮ์)

1.4 เตาฮีด (เอกภาพ)

1.5 อุศูล อัล ฟิก และศาสนบัญญัติ

1.6 ภาษาอัลกรุอาน

2. วิชาเสริม

- 2.1 อภิปรัชญาอิสลาม
- 2.2 ศาสนาเปรียบเทียบ
- 2.3 วัฒนธรรมอิสลาม

2. ศาสตร์ที่ได้จากการแสวงหา ศาสตร์ประเภทนี้ได้มาจากการแสวงหาของมนุษย์ มนุษย์จะบรรลุซึ่งศาสตร์ดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางสติปัญญา ความเพียรพยายาม เป็นต้น ศาสตร์ประเภทนี้ประกอบด้วย ศาสตร์แห่งจินตนาการ ศาสตร์แห่งสติปัญญา ศาสตร์บริสุทธิ์ ศาสตร์ประยุกต์ และศาสตร์แห่งการปฏิบัติ

2.1 ศาสตร์แห่งจินตนาการ ได้แก่ วิชาศิลปะ และออกแบบ ภาษาต่าง ๆ วรรณคดี

2.2 ศาสตร์แห่งสติปัญญา ได้แก่ วิชา สังคมศึกษา ปรัชญา การศึกษา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมอิสลาม เป็นต้น

2.3 ศาสตร์บริสุทธิ์ ได้แก่ คณิตศาสตร์ สถิติ ฟิสิกส์ เคมี เป็นต้น

2.4 ศาสตร์ประยุกต์ ได้แก่ วิศวกรรมศาสตร์ เวชกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น

2.5 ศาสตร์แห่งการปฏิบัติ ได้แก่ พาณิชยศาสตร์ บริหาร บรรณารักษศาสตร์ เป็นต้น

วิธีการได้มาซึ่งความรู้ในคัมภีร์ อัลกุรอาน

ในอัลกุรอานมีโองการหลายโองการที่ได้เชิญชวนมนุษย์สู่การแสวงหาความรู้ฟาติมะฮฺ อิลมาฮิล (1981: 66-71) ได้กล่าวว่าในอัลกุรอานจะมีคำที่เชิญชวนและชี้นำมนุษย์ชาติไปสู่ (العلم) มากกว่า 900 แห่ง ในแต่ละคำจะใช้สำนวนที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระดับของรูปร่างนั้นๆ ตัวอย่างข้างล่างนี้จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะได้มาซึ่งความรู้

1. (القراءة) อัลกิรออะฮฺ หมายถึง การอ่าน การอ่านเป็นวิธีหนึ่งที่สำคัญในการได้มาซึ่งความรู้ โองการแรกที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงประทานลงมาเกี่ยวกับการอ่าน ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

أَفْرَأَ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

ความว่า : จงอ่านด้วยพระนามของ
ผู้อภิบาลผู้ทรงสร้าง (96 : 1)

2. (النظر) อัล-นะซอร์ หมายถึง มอง สังเกต พิจารณา บางครั้ง อัล-นะซอร์ หมายถึงการมอง หรือการดูด้วยตา และบางครั้งอัล-นะซอร์ มีความหมายว่าคอยดู แต่อัล-นะซอร์ ที่เกี่ยวกับความรู้โดยตรงคือ อัล-นะซอร์ที่หมายถึงการค้นหา ไตร่ตรอง และพินิจพิจารณาถึงความจริงของสิ่งที่มีอยู่ทั้งหลายดังที่พระองค์ตรัสว่า

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ

ความว่า : ดังนั้นมนุษย์จงไตร่ตรอง
ดูซิว่าเขาถูกบังเกิดมาจากอะไร
(86: 5)

และอีกโองการที่พระองค์ตรัสว่า

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ
عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجْلُهُمْ
فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ

ความว่า : และพวกเขาไม่ได้มองดู
ในอำนาจทั้งหลายแห่งบรรดาชั้น
ฟ้าและแผ่นดินและสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ที่อัลลอฮ์ได้ทรงบังเกิดขึ้นดอกหรือ
และแท้จริงอาจเป็นไปได้ว่า
กำหนดเวลาแห่งความตายของพวกเขา
พวกเขานั้นได้ใกล้มาแล้ว แล้วก็
ถ้อยคำใดเล่าที่พวกเขาจะศรัทธา
กันหลังจากอัล กุรอาน (7 :
185)

3. (السؤال) อัล-สุอาล หมายถึง การถาม การถามจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะไปทำลายความไม่รู้ ดัง

ปรากฏในหะดีษรายงานโดยญาบิรผู้ซึ่งเป็นเศาะหาบะฮ์ของท่านว่า “ในขณะที่พวกเรากำลังเดินทางปรากฏมีชายคนหนึ่งจากพวกเขาถูกก้อนหินหัวแตก ต่อมาชายผู้นั้นได้ฟื้นเปียก และได้ถามเพื่อนของเขาว่า “ฉันจะได้รับการยกเว้นให้ตะยัมมูม (แทนการอาบน้ำ) หรือไม่ พวกเขาตอบว่า “พวกเราไม่พบข้อยกเว้นสำหรับท่าน ในขณะที่ท่านยังสามารถหาน้ำได้” หลังจากนั้นผู้ชายดังกล่าวได้อาบน้ำวาญิบ และสุดท้ายก็เสียชีวิต เมื่อพวกเขากลับไปพบท่านศาสดาของอัลลอฮ์ และได้เล่าเรื่องราวที่ได้เกิดขึ้น ท่านศาสดา (ขอความจำเริญและความสันติจงมีแด่ท่าน) ได้กล่าวว่า “พวกเขาได้ฆ่าผู้ชายคนนั้น...”ทำไมพวกเขาไม่ถามหากพวกเขาไม่รู้ เพราะยาสำหรับผู้ที่ไม่รู้คือการถาม แท้จริงมันเพียงพอที่จะทำการตะยัมมูม สำหรับผู้ที่ป่วยหรือเขาสามารถพันแผลและดูเบา ๆ บริเวณแผล (ที่พันแล้ว) ด้วยมือที่เปียก จากนั้นค่อยล้างบริเวณอื่น ๆ ของตัวเขา (บันทึกโดยอบู ดาวูด และอิบนุ มาญะฮ)

จากหะดีษดังกล่าวเราประจักษ์ชัดว่าสิ่งที่วาญิบสำหรับผู้ที่ไม่รู้และสับสนคือการถาม ไม่ใช่รีบร้อนที่จะให้คำพิตวา การยืนยันถึงความจำเป็นของการถามในสถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับคำสั่งในโองการอัลกุรอานว่า

فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

ความว่า : และเรามีได้ส่งผู้ใดมาก่อนหน้าเจ้า นอกจากเป็นผู้ชายที่เราได้วะหฺยูแก่พวกเขา ดังนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้ หากพวกเจ้าไม่รู้ (16: 43)

4. (التبصر) อัล-ตะบัสฺรุร หมายถึง การมองเห็น การมองเห็นถือเป็นหน้าที่หนึ่งของสมองสติปัญญา ซึ่งอัล กุรอานได้เชิญชวนและชี้แนะ สู่อัล-ตะบัสฺรุรดังคำดำรัสของพระองค์ว่า

وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

ความว่า : และในตัวของพวกเขาเอง พวกเจ้าไม่เห็นดอกหรือ :2

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ

ความว่า : พวกเขาไม่เห็นดอกหรือว่าเราได้ให้น้ำไหลลงสู่แผ่นดินที่แห้งแล้งและด้วยมัน (น้ำ) เราได้ให้พืชผลงอกงอยออกมาเพื่อปศุสัตว์ของพวกเขาและตัวของพวกเขาได้กินมันแล้วพวกเขายังไม่เห็นอีกหรือ (32/27)

5. (التدبر) อัล-ตะดะบับรุร หมายถึง การพิจารณาใคร่ครวญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใคร่ครวญอัลกุรอานซึ่งเป็นวะหฺยูแหล่งที่มาของสัจธรรมที่แท้จริง อัลลอฮ์ตรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

ความว่า : คัมภีร์ (อัลกุรอาน) เราได้ประทานลงมาให้แก่เจ้าซึ่งมีความจำเริญ เพื่อพวกเขาจะได้พิจารณาอายาตต่าง ๆ ของอัลกุรอานและเพื่อปวงผู้มีสติปัญญาจะได้ใคร่ครวญ (4: 82)

และโองการที่พระองค์ทรงตรัส

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَفْهَالٌهَا

ความว่า : พวกเขามีได้พิจารณาใคร่ครวญอัลกุรอานดอกหรือ? แต่

ว่าบนหัวใจของพวกเขาที่มีกุญแจ
หลายดอกกลั่นอยู่ (47: 24)

6. (التفكر) อัล-ตะฟักกูร หมายถึง คิด
ใคร่ครวญ สะท้อน พิจารณา การคิดพิจารณาจะ
ครอบคลุมในทุกๆสิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคุณค่า
ของอัลลอฮ์ ดังที่พระตรัสว่า

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا
رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
جَعَلَ فِيهَا رَوَاجِينَ أَرْبَابًا
يُغْشَى الْأَيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

ความว่า : และพระองค์คือผู้ทรงแผ่
แผ่นดิน และในนั้นทรงทำให้มันมี
ภูเขามั่นคง และลำน้ำมากมาย
และจากพืชผลทุกชนิดทรงให้มี
จำนวนคู่ ทรงให้กลางวัน
ครอบคลุมกลางวัน แท้จริงในการ
นั้นแน่นอนย่อมเป็นสัญญาณ
สำหรับหมู่ชนผู้ใคร่ครวญ (13: 3)

7. (التذكر) อัล-ตะซักรูร หมายถึง การรำลึก
,คิด,นึก,ทบทวน อัลกุรอานได้เรียกร้องชี้แนะสู่อัล-
ตะซักรูรดังคำดำรัสของพระองค์ว่า

تُؤْتَى أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا
وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

ความว่า : ผลของมันจะออกมาทุก
กาลเวลา โดยอนุมัติของพระ
เจ้าของมัน และอัลลอฮ์ทรงยก
อุทาหรณ์แก่ปวงมนุษย์เพื่อพวกเขา
จะได้รำลึก (14: 25)

8. (الاعتبار) อัลอิอติบาร หมายถึง การ
พิจารณา การตั้งข้อสังเกต เติอนสติ

อัลกุรอานได้เรียกร้องและชี้แนะสู่อัลอิอติบาร ดังคำ
ดำรัสของพระองค์ว่า

يُقَلِّبُ اللَّهُ الْأَيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

ความว่า : อัลลอฮ์ทรงให้กลางวัน
และกลางวันหมุนเวียนกลับไป
กลับมา แท้จริงในลักษณะเช่นนั้น
แน่นอนมันเป็นข้อเตือนสติแก่ผู้ที่มี
สายตาพิจารณา (24: 44)

9. (التفقه) อัล-ตะฟักกูร หมายถึง การเข้าใจ
ตะฟักกูรนั้นเป็นผลมาจาก(ตัฟกีร) การคิด
ใคร่ครวญ เพราะการคิดใคร่ครวญจะทำให้มนุษย์
เข้าใจ ดังที่อัลลอฮ์ตรัสว่า

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَمُسْتَوْدَعٌ فَمُسْتَقَرٌّ قَدْ
فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ

ความว่า : และพระองค์คือ ผู้ที่ทรง
ให้พวกเจ้าเกิดขึ้นจากชีวิตหนึ่งโดย
ให้มีที่พัก และให้มีที่ฝาก แน่แน่นอน
เราได้แจกแจงโองการทั้งหลายไว้
แล้วสำหรับกลุ่มชนที่เข้าใจ (6: 98)

บ่อเกิดแห่งความรู้ในอิสลาม

อิมรอน มะลูลีม (2534 : 18) ได้กล่าวในหนังสือ
ปรัชญาอิสลามว่า นอกจากความเข้าใจอันเป็น
แหล่งที่มาสำคัญของความรู้แล้ว กุรอานยังได้
กล่าวถึงต้นตออื่น ๆ อีก 3 อย่าง คือ อัล-นักล (
النقل) อัลอักล (العقل) และอัลกัซฟ (الكشف) ใน
คำสอนของกุรอานเราจะพบว่าได้มีการแนะนำให้
คนบางคนอธิบายข้อเท็จจริงบางอย่างโดยใช้เหตุผล
ให้บางคนอธิบายโดยใช้ขนบธรรมเนียมพระเพณี
และบางคนก็ให้ใช้ญาณวิสัย นักวิชาการบางท่าน
ได้กล่าวว่า “ ในความคิดด้านศาสนาของมุสลิมนั้น

มีเส้นด้ายสามเส้นถักทอประสานกันอยู่อย่างชัดเจน คือ วิวรรณ (นก) เหตุผล (อักล) และความลึกลับที่เผย (กัซฟ) ทั้งสามนี้อยู่ในเยื่อสมองของศาสนามุฮัมมัด (ขอความจำเริญและความสันติจงมีแด่ท่าน) และมาอยู่ในคำสอนของท่านตั้งแต่ท่านสิ้นชีวิตไป

อัล-นักล (النغل) หรือ วิวรรณ ในอิสลาม รวมถึงอัลกรุอัน หะดีษและประวัติศาสตร์ซึ่งออกจะเป็นไปในด้านตำรับ แต่ต้นตำรับนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะมีได้ขึ้นอยู่กับการเท็จจริง เราไม่อาจจะเลยความจริงในประวัติศาสตร์ได้ ส่วนหะดีษนั้นก็เป็นข้อเท็จจริงและกรุอันนั้นก็คือการเปิดเผยจากพระเจ้าเป็นเจ้าอันเป็นความรู้ทางญาณวิสัยของผู้ที่มีค่าควรแก่การไถ่ล้างใจ

อัลอักล (العقل) หรือเหตุผล ก็คือการคิดแบบใคร่ครวญด้วยวิธีนี้เราจะได้รู้ถึงความจริงใหม่ ๆ โดยอาศัยความจริงที่ได้มาหรือที่รู้อยู่แล้ว ทางของมันก็คือนำทางแห่งเหตุผล ซึ่งมาจากสิ่งที่ข้อสรุปโดยวิธีใช้หลักฐาน

อัลกัซฟ (الكشف) หรือญาณวิสัยคือวิธีที่จะรู้ได้โดยตรงหรือในทันทีทันใดโดยไม่ต้องมีความเข้าใจหรือการหาเหตุผลมันคือประสบการณ์ซึ่งไม่ต้องอาศัยเหตุผลหรือสติปัญญา นักวิชาการผู้หนึ่งได้กล่าวถึงกัซฟว่า “เป็นสัญชาตญาณซึ่งกลายเป็นความสำนึกตน ซึ่งสามารถที่จะใคร่ครวญถึงเรื่องราวและขยายออกไปได้โดยไม่จำกัด”

หะสัน ลังกุล (1991) ได้แสดงทัศนะว่ามนุษย์เราจะได้อะไรซึ่งความรู้โดยผ่านแหล่งที่มาดังต่อไปนี้

1. ประสาทสัมผัส (sensory organ)
2. สติปัญญา Intellect)
3. ปัญญาญาณ (Intuition)
4. วิวรรณ (Revelation) สำหรับวิวรรณนี้

พระองค์อัลลอฮ์จะทรงประทานให้เฉพาะแก่บรรดาอัมมียาอและเราะซูลของพระองค์เท่านั้น

จากทัศนะดังกล่าวเราจะประจักษ์ว่าแหล่งที่มาของรู้นั้นมีหลากหลาย แต่ละแหล่งที่มาจะมีระดับที่ต่างกัน ในอิสลามวะหฺยู (วิวรรณ)จะถือเป็นที่มาของความรู้ที่สูงที่สุด และอยู่เหนือสติปัญญาของมนุษย์ พระองค์อัลลอฮ์จะทรงมอบให้สำหรับศาสนทูตของพระองค์เท่านั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวอิสลามจึงยอมรับทุกแหล่งที่มาและประเภทของความรู้ แต่แหล่งที่มาและองค์ความรู้ดังกล่าวต้องไม่ขัดกับหลักการของศาสนา

บรรณานุกรม

ภาษาอาหรับ

ابن منظور، جمال الدين محمد. د. ت. لسان العرب
خ/15 القاهرة : دارالمعارف.

الطبري، ابو جعفر محمد بن جرير. 1407/ 1978م.
جامع البيان في تفسير القرآن . القاهرة :
دارالحديث.

Abdullah, Abdul Rahman. 1982.

Education Theory: a Quranic Outlook. Makkah : Umm al Qura University

Ali, Mumtaz. 1994. **Islam and Western philosophy of Knowledge.**Selangor : Pelanduk Pubishing

House.1978.**Conference Book on the FirstWorld Conference on Muslim Education.** King Abdul Aziz University

Cawan, J.m. 1976. **Arabic - English Dictionary 3 th ed.** New York: Spoken Language Service Inc .

IIm. 1972. **Encyclopaedia of Islam .** vol. 2 London

Walzer , R. 1962. **Greek into Arabic.**

- London : Bruno Carrier .
- ภาษามาลายู
Edrus, Syed Muhahad Dawlah. 1993. **Epistimology Islam. Teori Ilmu dalam al Quran**. DBP . trans. Amoang : Dewan Bahasa dan Pustaka
- Lunggulung, Hasan. 1991. **Asas-Asas Pendidikan Islam**. Kuala Lumpur : Pustaka Press,
- Lunggulong, Hasan. 1986. **Pengenalan Tamadun Islam Dalam Pendidikan**. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka,
- Rosenthal, Franz. 1992. **Keungulan Ilmu DBP**. Trans. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka
- Wan Daud, Muhammad Nor. 1994. **Konsep Ilmu dalam Islam**. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka.

ภาษาไทย

- บุญมี แผ่นแก้ว.2536 **ปรัชญาเบื้องต้น** กทม:ไอ .เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์
- อิมรอน มะลูลีม. 2539. **ปรัชญาอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อิสลามิก อะเคเดมี

เอกสารไม่ตีพิมพ์

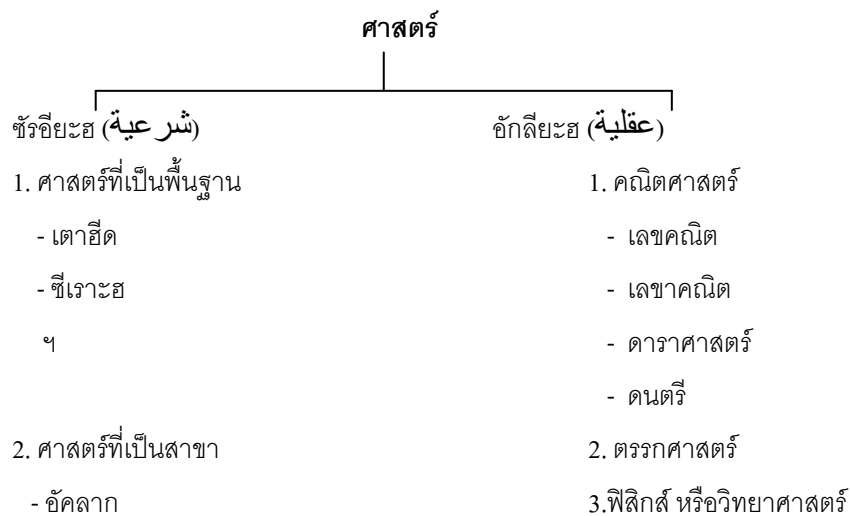
- Ibrahim Narongraksakhet (1993). **Ibn Khadun : Some Basic of Learning**. Presented at M.Ed. Postgraduated student's meeting, Department of Education, International Islamic University, Malaysia

ภาคผนวก

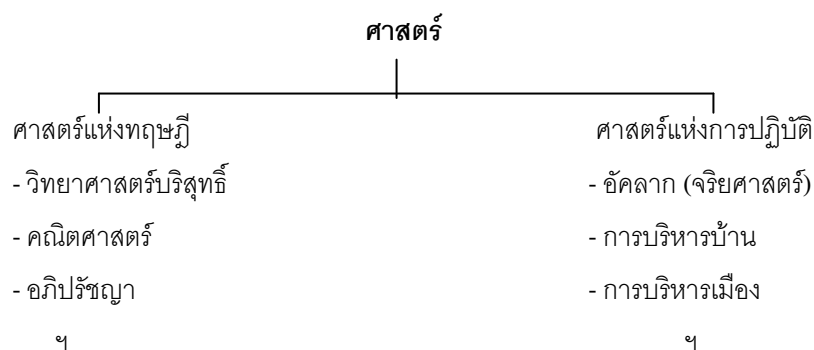
ศาสตร์

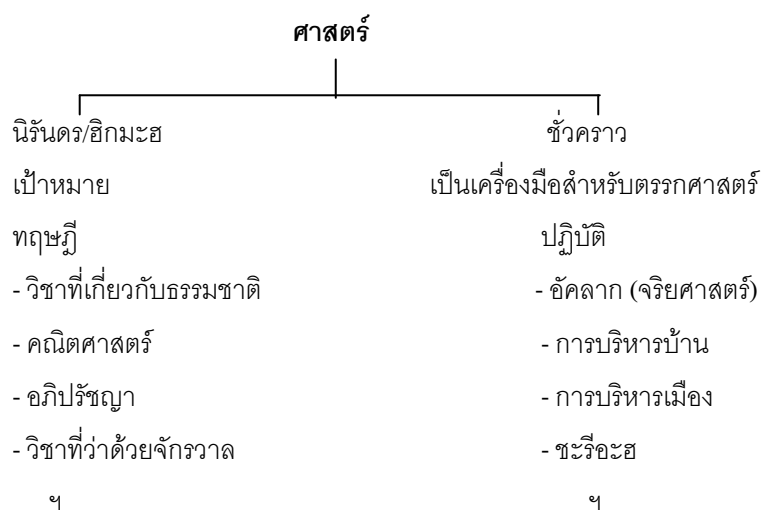
ตารางที่ 1 การจำแนกศาสตร์ตามทัศนะของอิบนุ คอลดูน

ตารางที่ 2 การจำแนกศาสตร์ตามทัศนะของอัล- เฆาะสาลี

ตารางที่ 3 การจำแนกศาสตร์ตามทัศนะของอัล กินดี

ตารางที่ 4 การจำแนกศาสตร์ตามทัศนะของอิบน์ ซีน่า